

altında neşretmektedir. Şimdiye kadar bu seriden şu on kitap yayımlanmıştır: *Türkçe'nin Sırları* (1972); *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri* (c. I, 1976, c. II, 1982); *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri* (1984); *Bir Dağdan Bir Dağa, Nihad Sâmî Banarlı'nın Kaleminden Yahya Kemal* (1984); *Kültür Köprüsü, Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkif'e* (1985); *Kitaplar ve Portreler, Mehmed Âkif'ten Günümüze* (1985); *Devlet ve Devlet Terbiyesi* (1985); *İstanbul'a Dâir* (1986); *İman ve Yaşama Üslubu* (1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 489, 490-491; Hikmet İlaydın, "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi (Nihad Sami Banarlı)", *TD*, XXVI, nr. 247 (1972), s. 9-14; nr. 248 (1972), s. 96-102; nr. 249 (1972), s. 210-215; Nermin Suner Pekin, "Aziz Hocamız Nihad Sâmî Banarlı", *KAM*, III/4 (1974), s. 39-55; a.mlf., "Banarlı, Nihad Sâmî", *TDEA*, I, 308-309; a.mlf., "Kitabın Baskısı Hakkında-Kitabın Müellifi Hakkında", *RTET*, II, 1267-1273; Nihad Sami Banarlı, *İman ve Yaşama Üslubu* (takdim: Sait Başer), İstanbul 1986, Giriş: Nihad Sami Banarlı, s. 9-15; *KAM* (Nihad Sâmî Banarlı özel sayısı), III/4 (1974); R. Ekrem Koçu, "Banarlı (Nihad Sâmî)", *İst.A*, IV, 2100-2101.

ŞEYMA GÜNGÖR

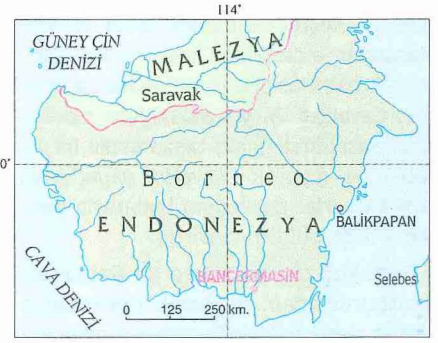
BANCERMASİN

Endonezya'da
Borneo'nun güneydoğusunda yer alan
Kalimantan Selatan eyaletinin
merkezi.

Martapura nehrinin kıyısında kurulan Bancermasin, adını üzerinde kurulduğu tuzlu su bataklıklarından alır. Bölgenin en önemli gelir kaynağı baharat ve kara biber iken son zamanlarda üretimde azalma kaydedilmiştir. Buna rağmen Kandangan ve civarında yetiştirilen pirinç, hindistan cevizi ve kauçuk gibi ürün-

lerin pazarlanması buradan yapılır; şehrin doğusundaki Martapura vadisinde de elmas bulunur. Karayollarının son derece yetersiz olduğu bölgede ulaşım için daha çok nehirler kullanılır. Temel su yolu vasıtaları büyük tekneler, kayıklar ve sallardır. Bu yüzden Bancermasin Endonezya'nın Venedik'i olarak adlandırılır. Şemsüddin Nûr Havaalanı şehrin ülkedeki diğer bölgelerle hava yolu bağlantısını sağlar.

Banceriler, Cavalılar, Buginler, Malaylar, Dayaklar, Araplar, Çinliler ve Hintliler'den oluşan karışık bir etnik yapıya sahip bulunan Bancermasin'in nüfusu 423.600'dür (1983). Bu farklı ırkların bölgeye ilk geliş sebepleri, buradaki baharat ticaretiyle altın ve elmas madenleri ve bunlara bağlı olan sanayidir. Daha sonra Hollanda ve İngiliz Doğu Hindistan şirketleri de aynı sebeplerle buraya gelmişlerdir. Bölgeye İslâmiyet'in ne zaman girdiği kesin olarak bilinmemekle birlikte mevcut kaynaklar tarih olarak XVI-XVII. yüzyılları gösterirler. Bancermasin'in çok eskilerden beri Mataram, Malaka ve Makassar ile ticarî ve kültürel bağları vardı. Cava'daki kıyı devleti Demak ile olan münasebetler de halk arasında siyasî şuurlanmayı arttırmıştı. Bütün bunların sonucunda XVI. yüzyılda Samudra adında bir lider tarafından Bancermasin Sultanlığı kuruldu; kendinden sonra gelen bazı hükümdarların isimleri Sultan Nata, Sultan Âdem, Sultan Temcîdullah ve Sultan Süleyman'dır. Bancermasin Sultanlığı 1860'larda Hollandalılar'ın bölgede kesin hâkimiyet kurlmalarına kadar devam etti. 1860'larda Hollanda'nın Doğu Hindistan kolonilerine dahil olan Bancermasin, 1949 yılında Hollandalılar'ın bölgeyi terketmesinden sonra bağımsız Endonezya'nın bir parçası haline geldi.

Bancermasin

Halkı genellikle Şâfiî mezhebine mensup olan Bancermasin yöresi, bütün Endonezya'da en yüksek nisbette hacca gidilen bölgedir ve burada diğer İslâmî faaliyetler de çok hareketli bir şekilde yürütülmektedir. Bancermasin'de Lambung Mangkurat Üniversitesi (1960) ve Cakarta'da bulunan National Islamic Institut'ün bir şubesi olan Institut Agama Islam Negeri gibi bazı eğitim müesseseleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

R. T. McVey, *Indonesia*, New Haven 1963; I. Southall, *Indonesia Face to Face*, Sydney 1965; Ailsa Zainuddin, *A Short History of Indonesia*, Victoria 1968; D. J. M. Tate, *The Making of Modern South-East Asia*, Kuala Lumpur 1971; J. Hardjono, *Indonesia: Land and People*, Jakarta 1971; D. E. Fryer — J. C. Jackson, *Indonesia*, Westview 1977; E. Oey v.d.gr., *Indonesia*, Singapore 1980-82; D. G. E. Hall, *A History of South-East Asia*, Hong Kong 1987, s. 519-525, 562-568, 617; *The Far East and Australasia 1988*, London 1987, s. 444; *Ensiklopedi Indonesia* (ed. Hassan Shadily v.d.gr.), Jakarta 1980-83, I, III, IV, tür.yer.; A. W. Nieuwenhuis, "Bancermasin", *IA*, II, 300-301; C. C. Berg, "Bancermasin", *EI²* (İng.), I, 1014.

MUHAMMAD ABDUL JABBAR BEG

BANDA ADALARI

Endonezya'da
Selebes ile Yeni Gine
adaları arasında yer alan
volkanik adalar.

Başlıcaları Neira, Lonthor, Run, Ay ve Rosengain adını taşıyan bu küçük adalar, baharat yetişen yerler arasında büyük şöret bulmuş ve milletlerarası ticarete çok tanınmışlardı. Banda adalarının ünü sadece Cavalı, Malaylı ve Çinli tüccarlar arasında ve Asya'da değil aynı zamanda Arap ve Venedikli tüccarlar vasıtasıyla Ortadoğu ve Avrupa'da da ya-

Bancermasin
Ulucamii -
Borneo /
Endonezya

yılmıştı. Küçük hindistan cevizi ve ka-
buğundan elde edilen meys (mace) gibi
önemli baharat türleri bu adalarda üre-
tilir. Cavalılar VI. yüzyıldan beri hindis-
tan cevizi karşılığında takas usulü ile yi-
yecek ve giyecek alışverişi yaparlardı.
Çinli tüccarlar da değerli baharatla por-
selen değişimi yapmışlardır.

Portekizli denizci Vasco da Gama'nın
Ümitburnu'ndan dolaşarak Hindistan'a
ulaşan deniz yolunu keşfetmesinden kı-
sa süre sonra Portekizliler, dünya baha-
rat ticaretini tekellerine almak gayesi-
yle Malaya'da önemli bir ticaret merkezi
olan Malaka'yı ele geçirdiler (1511). Kı-
zıldeniz üzerinden Mısır ile Doğu Hint
adaları arasında yapılan baharat ticare-
ti bu yeni yolun keşfinden dolayı eski
önemini kaybetti. Sömürgeciler baharat
üreten Ternate, Tidore ve Ambonia ada-
larına ulaştılar ve oralarda ticarî mer-
kezler kurdular. Portekizliler ticaret va-
sıtasıyla adalılardan baharat satın alma-
larına rağmen hiçbir zaman Banda ada-
larında bir üsse sahip olamadılar. Hollan-
dalılar XVII. yüzyılın başında Doğu Hint
adalarını sömürgeleştirdikleri zaman,
Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'nin fi-
losu tehdit yoluyla ve bazan da anlaş-
malarla Maluku (Moluccas), Ambon ve
Banda ada gruplarındaki küçük hindis-
tan cevizi, kara biber ve karanfil gibi ba-
harat maddelerinin ticaretini denetim-
leri altına almayı başardılar. Banda ada-
larında oturanların ürettikleri baharatı
diğer milletlerin tüccarlarına da satma-
ları Hollandalılar'ı kızdırdı ve bu yüzden
1621'de Banda adalarına karşı bir şid-
det hareketine girişerek baharat ticare-
tini denetimleri altına almak gayesi-
yle 15.000 kişiyi katlettiler. Hollanda'nın
Banda adalarında giriştiği bu katliam
asırlarca üzüntü ile anılmıştır. İngiliz ve
Fransızlar'ın küçük hindistan cevizi ağa-
cının fiderlerini kaçırmaya başladıkları
1800 yıllarından sonra meys ticareti azal-
dıysa da Hollandalılar 1620'lerden 1942'-
ye kadar Banda adalarında bu ticareti
kontrolleri altında tuttular. II. Dünya Sa-
vaşı sırasında Japon orduları Maluku ve
Banda ada grupları dahil Güneydoğu As-
ya adalarının tamamını işgal ettiler. Hol-
landa sömürge yönetiminin sona erme-
si üzerine (1949) Banda adaları halkı Ma-
luku adaları halkıyla beraber, bu bölgede
kurulan Endonezya'dan ayrı bir cumhu-
riyet kurma isteğiyle isyana kalkıştılar-
sa da (1950) isyan bastırıldı ve bu ada-
lar da Endonezya sınırları içinde kaldı.

Banda adaları, daha çok Creole Mo-
lucan adıyla bilinen karışık bir kültüre
sahiptir. Burada yaşayan 25.000 nüfus
arasında müslümanlar bulunduğu gibi
başka dinlere mensup olanlar da vardır.
350 yıldan fazla süren Hollanda sömür-
ge idaresinden bugüne ulaşan Neira'da-
ki Belgica ve Nassau kaleleri ile Lonthor
adadındaki Hollandia Kalesi en önemli
mimari eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûsü'l-a'lâm, II, 1222; Şahid Hüseyin Re-
zaki, *İndonísya*, Lahor 1974, s. 21-22; M. C.
Ricklefs, *A History of Modern Indonesia*, Lon-
don 1981, s. 21; D. G. E. Hall, *A History of
South-East Asia*, London 1987, s. 325-328; A.
W. Nieuwenhuis, "Banda Adaları", *İA*, II, 301-
302; C. C. Berg, "Banda Islands", *EI*² (İng.), I,
1012.

MUHAMMAD ABDUL JABBAR BEG

BANDIRMALI HÂMİD EFENDİ

(ö. 1139/1726)

Celvetî şeyhi,
İstanbul Üsküdar'daki
Bandırmalizâde Tekkesi'nin kurucusu
(bk. BANDIRMALİZÂDE TEKKESİ).

BANDIRMALİZÂDE TEKKESİ

İstanbul Üsküdar'da
Hâşimî Âsîtânesi olarak tanınan
XVIII. yüzyıla ait bir Celvetî tekkesi.

Üsküdar'ın İnadiye semtinde, eski adı
Menzilhane Yokuşu olan Gündoğumu
caddesinin Karacaahmet Mezarlığı'na
ulaştığı noktada inşa edilmiş olan tek-
ke, kaynaklarda Bandırmalı, Bandırmalı
Şeyh Yûsuf Efendi, Seyyid Hâşim Baba
ve İnadiye gibi isimlerle de anılmakta-
dır. Tekke, Celvetiyye şeyhlerinden Sey-
yid Yûsuf Nizâmeddin Efendi (ö. 1166/
1752-53) için daha önce evinin bulund-
ğu yerde Vezîriâzam Hekimoğlu Ali Pa-
şa tarafından 1145 (1732) yılında inşa
ettirilmiştir. Bâninin, fevkanî tevhidhâ-
nesini minberle donatarak aynı zaman-
da cami olarak da kullanılmasını sağla-
dığı tekkenin masraflarının Davutpaşa'-
da bulunan külliyesinin vakfından kar-
şıldığı bilinmektedir. Ayrıca Kâmil Ah-
med Paşa, Şeyh Yûsuf Nizâmeddin Efen-
di hayatta iken, ileride kendisinin ve ha-
leflerinin sandukalarını barındıracak olan
türbeyi ilâve ettirmiştir. 1755'te Vezîriâ-
zam Şehlâgöz Ahmed Paşa eliyle yeni
baştan inşa edilen Bandırmalizâde Tek-
kesi daha sonra Firârî Hasanpaşazâde
Abdullah Paşa tarafından tamir ettiril-
miştir. Geçen yüzyılda da birtakım ona-

rımlar geçirdiği anlaşılan ve kapatıldığı
1925 yılında tamire muhtaç durumda
olan tekke bir süre sonra hızla harap ol-
muş, kadro dışı bırakılan cami-tevhidhâ-
ne 1930'da çökmüş, geriye kalan bölümler-
inin büyük kısmı 1942'de yanmış, gün-
nümüze ise bazı duvar kalıntıları ile bir
iki bakımsız kabir intikal edebilmiştir.

Tekkeye adını vermiş olan ilk postnişin
Şeyh Yûsuf Nizâmeddin Efendi, Celvetî
şeyhlerinden Bandırmalı Hâmid Efen-
di'nin (ö. 1139/1726) oğludur. Bandır-
malı olarak tanınmakla birlikte Morali
olduğu da rivayet edilen Şeyh Hâmid
Efendi, Celvetî şeyhi Tophaneli Veliyyüd-
din Efendi'nin yanında sülûk*ünü ta-
mamladı ve onun halifesi oldu. Daha
sonra Üsküdar'ın çeşitli camilerinde va-
az verdi ve irşad faaliyetinde bulundu.
Kabri tekkenin hazîresindedir. Fındıklılı
İsmet Efendi, herhangi bir kaynak gös-
termeden, Bandırmalı ailesinin Ca'fer es-
Sâdik neslinden olduğunu belirtir. Aynı
aileden *Mir'âtü't-turuk* ve *Mecmûa-i
Tekâyâ* müellifi Bandırmalizâde Ahmed
Münib Efendi de cedlerinin İmam Mûsâ
el-Kâzım soyundan geldiğini söyler. Ban-
dırmalı Şeyh Hâmid Efendi'nin nesli, tek-
kenin kurucusu olan oğlu Yûsuf Nizâ-
meddin'le torunları Küçük Hâmid Efen-
di ve Hâşim Baba ile devam etmiştir.

Babasından ve Hüdâyî Âsîtânesi şeyhi
Erzincanlı Mustafa Efendi'den Celvetî
usulü üzere sülûkünü tamamlayan Yû-
suf Nizâmeddin Efendi ilim ve irfanı sa-
yesinde Üsküdar'ın sevilen ve sayılan bir
şeyhi oldu. Üç yıl kadar Medine'de bu-
lundu. Babasının ölümünden sonra üst-
lendiği irşad görevini kendisinin şeyhli-
ği zamanında inşa edilen tekkede ölü-
nceye kadar sürdürdü. Yûsuf Nizâmeddin
Efendi, oğulları Küçük Hâmid Efendi ve
Hâşim Baba ile damadı Dolayobalı Şeyh
Veliyyüddin Efendi'yi yetiştirmiştir.

Yûsuf Nizâmeddin Efendi'nin büyük
oğlu Küçük Hâmid Efendi (ö. 1172/1758-
59), babasının yanında Celvetî usulü üze-
re sülûkünü tamamladıktan sonra İslâmî
ilimler konusundaki bilgisini geliştir-
mek maksadıyla Suriye, Mısır ve Hicaz
bölgelerinde seyahatlerde bulundu. Bu
seyahatleri sırasında Kâdiriyye, Şâzeliyye
ve Nakşibendiyye tarikatlarından icâ-
zet aldı. Babası hayatta olduğundan
şeyhlik görevine Fıstıkağacı'ndaki Selâ-
mi Ali Efendi Tekkesi'nde başladı, daha
sonra memleketi Bandırma'ya gitti ve
orada vefat etti. Nakşibendî şeyhlerin-
den Ali Efendi Zâviyesi hazîresine gömü-
len Küçük Hâmid Efendi'nin Bursalı Meh-